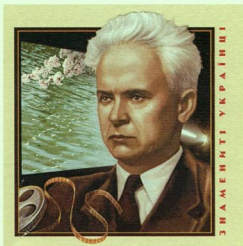

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Незабутній, зачарований Довженків світ

Київ 2014

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Незабутній, зачарований Довженків світ

*Інформаційний бібліографічний список
для організаторів дитячого читання
до 120-річчя від дня народження українського
письменника та кінорежисера О. П. Довженка*

2014

ББК 91.9:83
Н 44
УДК 016:82

Укладачі: В. М. Красножон, Н.П. Сисоєва, В.І. Олійник
Редактор О.А. Решетняк
Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Незабутній, зачарований Довженків світ : інформ. бібліограф. список для організаторів дит. читання до 120-річчя від дня народж. укр. письменника та кінорежисера О. П. Довженка / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. В. М. Красножон, Н. П. Сисоєва, В. І. Олійник. — К., 2014. — 36 с.

Посібник включає біографічну довідку; список літератури та ресурсів мережі Інтернет про життєвий та творчий шлях, до вивчення творчості Довженка в школі; перелік відзнак та нагород митця, фільмографію, афоризми автора; крилаті вислови, цитати видатних людей та поетичні твори, присвячені Довженку.

З іменем О. Довженка пов'язана особлива сторінка в історії української культури. Він приніс їй світову славу кінофільмами «Звенигора», «Арсенал», «Земля». Його заслужено вважають «першим поетом кіно». Романтичний пафос, віра в людину, її високе призначення на землі втілені і в його літературних творах. О. Довженко виступає новатором, створюючи самобутній жанр — кіноповість, який поєднує в собі риси кіносценарію та повісті. Ознаками кіносценарію є фрагментарність, монтажна композиція, лаконізм діалогів, динамічність сюжету. Ознаки повісті — епічний принцип зображення життя, яскраві пейзажні картини, авторські відступи. У поєднанні цих рис і виявляється своєрідність кіноповісті, яка під пером О. Довженка набуває ще й ліризму, романтично-піднесеного змалювання людей, подій, природи. Уся спадщина О. Довженка, кінорежисера і письменника, незважаючи на особисту трагедію насильної розлуки з Україною, на неможливість справді вільно творити, осяяна безмежною любов'ю до рідного народу, вірою в його мудрість і силу.

Олександр Петрович Довженко народився 10 вересня 1894 р. на околиці містечка Сосниці Чернігівської області в багатодітній селянській родині. Батько, Петро Семенович, був хліборобом, рибалкою. Сім'я жила незаможнo, земля була не дуже родюча, і тому, щоб підтримати своє натуральне господарство, батько ще наймався в перевізники та смолярував. Діти в сім'ї швидко помирали, майже всі, не досягнувши працездатного віку, тому у згадках про дитинство в уяві Олександра Довженка завжди поставали «плач і похорон». Він любив матір, про яку писав: «Народжена для пісень, вона проплакала усе життя, проводжаючи назавжди». Із чотирнадцяти дітей родини доля вберегла його і ще сестру Поліну. Батько й мати Сашка були неписьменні, тож Петро Семенович, чоловік мудрий і справедливий, з усіх сил тягнувся, щоб хоч дітям дати освіту, відкрити їм дорогу в широкий світ (сестра Поліна стала лікарем).

У Сосниці у 1903–1911 рр. Олександр Довженко здобуває початкову освіту. З сімнадцяти років навчається у Глухівському учительському інституті Сумської області. Тут, завдяки своїм однокурсникам, вперше знайомиться з українськими книжками і часописами, «що видавалися у Львові і читалися потай від

педагогів як щось рідне, але заборонене». У цей час студент Довженко багато читає, бере участь у театральних аматорських виставах, малює, організовує український етнографічний хор в одному із сіл поблизу Глухова — ґрунтовно готує себе до просвітницької педагогічної діяльності. Після закінчення інституту (1914) його направили до Житомирського вищого початкового училища, де він протягом трьох років викладав дуже різні за своєю сутністю і тематикою предмети: фізику, природознавство, географію, історію, гімнастику й малювання.

Після історичних подій 1917 року Довженко переїздить до Києва, де з головою поринає у вир тодішнього бурхливого життя. Ці роки (1918-1921) для О. Довженка були напружені і багаті на перипетії. Тут він вчителював і водночас вчився на економічному факультеті Київського комерційного інституту, був слухачем щойно відкритої в Києві Академії мистецтв. Організовував мітинги і демонстрації. Працював завідувачем Житомирської партшколи, викладачем школи при штабі дивізії Миколи Щорса, секретарем губернського відділу народної освіти, комісаром Київського театру ім. Т. Г. Шевченка, служив добровольцем в армії Симона Петлюри.

У жовтні 1921 року Олександр з дипломатичною місією Наркомату закордонних справ УРСР виїхав за кордон. Спочатку дипломатичну службу проходив у Польщі у Варшаві, де завідував загальним відділом при українському посольстві і займався справами репатріації та обміну військовополоненими, а з весни 1922 року – в Берліні на посаді секретаря консульського відділу торгового представництва УРСР у Німеччині. Перебуваючи в Берліні, вступив до приватного художнього училища і навчався у відомого німецького художника-експресіоніста професора Ернста Геккеля, а також відвідував лекції в Берлінській академічній вищій школі образотворчого мистецтва, мріючи продовжити художню освіту в Берлінській або Паризькій академії мистецтв. Проте влітку 1923 року О. Довженка відкликають на Батьківщину до тодішньої української столиці — Харкова, що у ті часи перебував у вирі культурного відродження. Тут він зближується з діячами літературно-мистецьких угруповань «Гарт» і «Плуг», влаштовується на

роботу карикатуристом та художником-ілюстратором у газету «Вісті». Але прославитись йому судилося не малярством, хоча в 20-ті роки Довженко був досить відомий як художник.

На тридцять третьому році життя доля О. Довженка круто змінюється. Прибувши в 1926 році до Одеси, Довженко взявся за зовсім нове для нього мистецтво. Його поманила нова муза — кінематограф. Олександр працює режисером на Одеській кінофабриці (нині Одеська кіностудія художніх фільмів), швидко збагнувши, що дальший розвиток української культури неможливий без кіно. Українське кіно тоді лише ставало на ноги. У 1924 році виходять перші українські німі фільми. Піднімали крила для лету режисери Юрко Стабовий, Фавст Лопатинський, Микола Надемський, Арнольд Кордюм та інші, а також актори Марія Заньковецька, Мар'ян Крушельницькій, Юрій Шумський. Вітчизняне кіно чекало на прихід творця-реформатора. І він прийшов: то був Довженко. Спочатку він мав намір працювати виключно в комедійному жанрі. Але зняв тільки дві кінокомедії за своїми сценаріями — «Вася-реформатор» і «Ягідка кохання» (обидва в 1926 році). Олександр Петрович ніколи не зараховував їх до свого творчого доробку. Точкою відліку свого кінематографічного життя він справедливо вважав пригодницьку картину «Сумка дипкур'єра» (1927), в якій окрім всього ще знявся в ролі кочегара. Стрічка у глядачів мала великий успіх, почалося справжнє довженківське кіно, позначене зарядом геніальності, новаторством і темпераментом.

В цей період, як віхола, несподівано ввірвалось у життя Олександра Довженка палке почуття, коли стрівся на Одеській кінофабриці на початку 1928 року з молодю, красивою, уже відомою кіноактрисою Юлією Солнцевою. Ставши асистентом кінорежисера, вона заволоділа його серцем, згодом стала дружиною.

Мрією О. Довженка було національне кіно, наближення його естетики до народного мистецтва. У 1928 році він за сто днів знімає фільм «Звенигора» — історію українського народу від сивої давнини до сучасності. Про цю стрічку, дуже дорогу серцю митця, близьку його ідеалам і прагненням, де йому вдалося повністю реалізувати свою творчу фантазію, сам Довженко казав так: «Картину я не зробив, а проспівав, як птах». Це був перший справді

національний кіновитвір, яким закладено основи українського кіномистецтва. Так почалася українська епоха в світовому кіно.

З 1929 по 1933 рік Довженко працює режисером і сценаристом Київської кінофабрики. Ще одним кроком до вершин майстерності стає наступна його робота «Арсенал» (1929), якою він торкнувся болючої рани України — поразки УНР. За фільм офіційна критика поставила кінорежисера поруч з Сергієм Ейзенштейном та Всеволодом Пудовкіним, хоча насправді Довженко був першим — зараз це загальноновизнано. Як автор «Арсеналу» Довженко побував на його показі в Москві, Берліні.

У 1930 році на екрани виходить неперевершений шедевр світової кінокласики — «Земля». Картину було присвячено трьом одвічним загальнолюдським питанням: життя і смерть, людина і земля, старе і нове. Це був останній німий фільм О. Довженка, вершина усього радянського німого кіно. За кордоном довженківський кіношедевр мав колосальний успіх. Стрічка тріумфально пройшла світовими екранами в Англії, Америці, Японії, Італії, Франції, її навіть порівнювали з Бетховеновою «Дев'ятою симфонією». У 1958 році на Брюссельській всесвітній виставці 117 відомих кінознавців і кінокритиків із 20 країн назвали «Землю» одним із 12 найкращих фільмів усіх часів і народів.

На початку 1933 року О. Довженко знову залишає рідний край і переїздить до Москви. Звідти, разом з дружиною Ю. Солнцевою та письменником О. Фадєєвим, вирушає на Далекий Схід для написання сценарію фільму про східні кордони країни. Результатом творчого відрядження став фільм «Аероград».

Напередодні війни Довженко працює над виконанням партійного замовлення — фільмом «Щорс» на актуальну на той час тему долі народу у війні. Робота над фільмом припала на час ежовщини, йшов нещадний 37-й, коли були репресовані тисячі щонайкращих з—поміж інтелігенції і командного складу армії. За цю роботу автор був удостоєний Державної премії СРСР.

З початком війни змінюється і життя О. Довженка. Він іде на фронт добровольцем, працює спецкором у газетах «Красная Армия», «Красная звезда», «Известия», знімає документальні кінострічки «Битва за нашу Радянську Україну» (1943), «Перемога на Правобережній Україні» (1945). У роки війни

Довженко натхненно береться за перо. До літературного набутку воєнного часу входить серія новел та оповідань: «Ніч перед боєм», «На колючому дроті», «Відступник», «Народні рицарі», «Незабутнє», «Стій, смерть, зупинись!», кіноповість «Тарас Бульба» та ін. Але у тяжкий для країни час його мучить те, що мистецтво перетворюється на служницю правлячої ідеології, тривожить нав'язувальний партією фальшивий оптимізм. Зазвичай твори про війну таврували звірства фашистів, прославляючи Сталіна, але Довженко сміливо відійшов від традиційної схеми, проголошуючи найголовнішу істину: людина — не гвинтик у машині соціального устрою. Кожна людина неповторна, вона — найвища цінність і нехтування її життям — найстрашніший злочин. Тож на тлі двобою з фашизмом Довженко виводив проблему заперечення війни як такої, заперечення багатьох постулатів сталінізму. Так з'являється кіноповість «Україна в огні» (1943). Творена по гарячих слідах історичних подій, вона стала криком болю, першим гострим сприйманням фашистської навали, вражала своїм епічним розмахом, непідробною щирістю і невідступною правдою. Твір вирішили надрукувати двома мовами — українською та російською. Видання вже було готове до друку, коли поступив донос Сталіну і 31 січня 1944 року Довженковій повісті було присвячено спеціальне засідання Політбюро ЦК ВКП (б), на якому над письменником було учинено моральну розправу, позбавлено посад, а твір заборонено. І причина цього в тому, що О. Довженко поставив за мету осмислити подвиг і страждання українського народу з позицій правди. Повість була настільки викривальною і страшною для пануючої тоді тоталітарної системи, що твір не допускали до читача довгі роки і після смерті О. Довженка. Вперше кіноповість побачила світ 1990 року, а найповніша публікація з'явилася лише в 1995 році.

Незважаючи на заборону кіноповісті «Україна в огні», на те, що навіть уже опубліковані оповідання також вилучено з літературного процесу, Олександр Петрович не припинив своєї письменницької діяльності. Восени 1945 року він завершує «Повість полум'яних літ». Цей твір йому не дозволили ні екранізувати, ні опублікувати. Вперше друком він з'явився у

1957 році вже після смерті автора. У 1960 році його дружина, кінорежисер Юлія Солнцева зняла широкоформатний фільм, в якому головну роль зіграв учень О. Довженка – відомий тепер поет і прозаїк Микола Вінграновський. Фільм здобув світову славу і на Канському фестивалі 1961 року був відзначений премією за кращу режисуру.

Особливо цікавим літературним жанром в творчості майстра є письменницькі щоденники. Записи в ньому Довженко почав робити 1941 року, а з березня 1942 вони стають регулярними і тривають до останніх днів. У них — задуми, плани, начерки, життєві спостереження, окремі епізоди його біографії, цікаві історії. «Щоденник» письменника має свої відмінності. Живучи і творячи в страшну епоху тоталітарного режиму, де заборонялося вільне правдиве слово, не маючи змоги сказати відкрито про свої думки і переживання, О. Довженко довіряв своїм записним книжкам найпотасмніші думи, безперечно сподіваючись, що колись вони стануть набутокм громадськості. А ще О. Довженко був справжнім «живим акумулятором ідей» з надзвичайно багатим внутрішнім світом. У нього завжди були свіжі ідеї та сюжети, він створив цілий проект архітектурної забудови і реставрації Києва, оформлення дніпровських схилів; мріяв створити село-музей, у якому поєднувалися б хати з усіх регіонів України; проектував монументи і пам'ятники видатним діячам українського народу.

У повоєнний період О. Довженко живе і працює в Москві. Його не заслали в Сибір, але йому заборонили виїжджати в Україну. Він працює на студії «Мосфільм». Всесвітньовідомому кінорежисерові після війни дозволили зняти лише документальний фільм про Вірменію «Рідна країна» та на державне замовлення «ідеологічно правильну» повнометражну художню кінострічку «Мічурін» за власною п'єсою «Життя в цвіту», за яку Довженко у 1949 році одержав Державну премію, що фактично свідчило про офіційну його реабілітацію після твору «Україна в огні».

На початку п'ятдесятих років кіномитець в основному займається педагогічною та викладацькою роботою у Всесоюзному державному інституті кінематографії, де читає лекції, пише ряд

статей з кіномистецтва. Крім того, з-під його пера виходять сценарії, кіноповісті «Прощай, Америко» (1951), «Антарктида» (1952), «Зачарована Десна» (1954-1955). Останню з них Олександр Довженко назвав «коротким нарисом автобіографічного оповідання». Це своєрідна енциклопедія сільського життя України кінця ХІХ і початку ХХ століть, зворушлива розповідь про перші пережиті радощі, перші кроки пізнання довколишнього світу, дитячі захоплення й розчарування, сімейні традиції, трудове оточення, красу рідної природи. Власноруч письменник здійснив і переклад твору російською мовою, а 1961 року за повістю «Зачарована Десна» Ю. Солнцева поставила однойменний фільм. Завершальним акордом літературної творчості Олександра Петровича стала «Поема про море» (1955-1956). Це роздуми про народ і особистість, працю й красу, про народну душу та виховання почуттів, за яку посмертно у 1959 році він був удостоєний найвищої державної нагороди — Ленінської премії.

Він був сповнений творчих планів, але 25 листопада 1956 року серце митця передчасно зупинилося на 63-році життя. Поховали його, на жаль, у Москві на Новодівичому кладовищі (всупереч його заповіту поховати на рідній землі). Але для геніїв не існує дати смерті, пам'ять про нього живе і понині.

Вшанування пам'яті

За своє творче життя Олександр Довженко поставив 4 документальних і 10 ігрових фільмів, створив 15 літературних сценаріїв і кіноповістей, 2 п'єси, написав понад 20 оповідань і новел, автобіографічну повість, ряд публіцистичних статей і теоретичних праць з питань кіномистецтва: «Мистецтво кіно і література», «Письменник і кіно в світлі вимог сучасності», «Прогресивне кіно Італії», «Слово у сценарії художнього фільму» тощо. Він був першовідкривачем нового літературного жанру — кіноповісті, створив справжній авторський кінематограф і став неперевершеним майстром монтажу. Активна мистецька налаштованість на сучасність і її проблеми, органічний історизм образного мислення, принципи творення глибоко народних, національних характерів, поєднання високого романтичного злету думки з проникливим аналізом реальної дійсності, застосування гіперболізму, гротеску — ці й багато інших рис Довженкової творчості істотно збагачували українську прозу. Письменник — єдиний по-справжньому український, народний митець, який розкрив душу своїх земляків разом з Гоголем і Шевченком. Олександра Петровича називали поетом і водночас політиком кіно, а сам Довженко казав, що свої картини «писав з гарячою любов'ю, щиро. Вони складала найголовніший смисл мого життя». Митця порівнювали з Гомером, Шекспіром, Рабле, Гофманом, Бальзаком, Бетховеном, Брехтом. Його починання продовжили в Україні Іван Миколайчук, Сергій Параджанов, Леонід Осика та ін. Так він здобув світове визнання, таким знає Олександра Довженка Україна і людство.

Найповніше життя та діяльність Олександра Петровича представлено в експозиціях музею Довженка при Київській кіностудії та Сосницькому літературно-меморіальному музеї О. П. Довженка. На його честь у різних куточках країни, де він жив і працював, названо вулиці, кінотеатри, школи, а також встановлено меморіальні дошки та споруджено пам'ятники. Його ім'я присвоєно Національній студії художніх фільмів у м. Києві, Сосницькій гімназії, Глухівському педагогічному університету, Чернігівській міській центральній бібліотеці для дітей, бібліотеці для дорослих Солом'янської ЦБС м. Києва. По Дніпру ходить пароплав «Олександр Довженко», води Тихого океану борознить

однойменний великий лайнер «Олександр Довженко», а у глибинах космосу кружляє планета, названа на честь нашого знаменитого співвітчизника. В пам'ять геніального кінорежисера та письменника випущено поштові марки (1964, 1994) та введено в обіг Національним банком України ювілейну монету у 2 гривні (2004), присвячену 110-річчю від дня народження А.П. Довженка.

У 1972 році заснована Золота медаль імені О.П. Довженка «За кращий військово-патріотичний фільм». З нагоди 100-річчя з дня його народження ЮНЕСКО проголосило 1994 рік — роком Олександра Довженка. Цього ж ювілейного року в Україні Указом Президента створено державний кіноархів, що отримав назву «Національний центр Олександра Довженка». Роботу архіву зосереджено на двох основних напрямках: збирання та збереження фільмів національного кіно та поширення і популяризація кінострічок (у першу чергу українських) серед громадськості. У 2006 році центр завершив роботу над виданням фільмів Довженка у форматі DVD. З 1995 року в день його народження присуджується Державна премія України імені Олександра Довженка, лауреатами якої щорічно стають діячі кіно: режисери, актори, кінокритики. Рішенням вищої академічної ради загальнонаціональної програми «Людина року» О. Довженка разом з М. Грушевським і В. Вернадським визнано у 1999 році Людиною України ХХ століття. На батьківщині письменника в м. Сосниця Чернігівської області з 2004 року проводиться Всеукраїнський молодіжний кінофестиваль «На хвилях зачарованої Десни». Нині триває робота з реставрації фільмів О. Довженка та перенесення їх на нові, більш сучасні електронні носії. У листопаді 2006 року указом Президента України започатковано довгострокову програму дій щодо вшанування пам'яті Олександра Довженка до 120-річного ювілею.

Використання матеріалів поданого нижче бібліографічного списку допоможе детальніше ознайомитися з творчим доробком геніального майстра, змістовно підготуватися до літературо знавчих уроків та цікаво провести комплекс мистецьких заходів, присвячених основоположнику українського поетичного кіно, режисеру і сценаристу, видатному письменнику і публіцисту, художнику та педагогу – Олександрові Петровичу Довженку.

Про життя та творчість Олександра Довженка

Александр Петрович Довженко (1894-1956) // 100 великих режиссеров — М., 2004. — С. 141-148.

Коротка біографія, історія створення фільмів «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Щорс», «Мічурін», «Поєма про море».

Александр Петрович Довженко : киноповесть «Украина в огне» (1943 г.) // 50 знаменитых украинских книг. — Харьков, 2004. — С. 184-195.

Життя та творчість О. П. Довженка, характеристика кіноповісті «Україна в огні».

Безручко О. Невідомий Довженко. / О. Безручко ; фото Н. Головешко [та ін.]. — К. : Фенікс, 2008. — 312 с. : фото.

Книга розповідає про маловідомі сторінки життя видатного українського кінорежисера О. П. Довженка та його учнів з Київського державного інституту кінематографії та режисерській лабораторії на Київській кінофабриці. Розглядається специфіка створення «умовного архіву Олександра Довженка», надається повний список російських та українських архівних установ, у яких зберігаються документи О. Довженка.

Бернадська Н. Олександр Довженко / Н. Бернадська // Українська література ХХ століття / Н. Бернадська. — К., 2007. — С. 149-158.

Основні віхи життя і творчості. Характеристика творів «Україна в огні», «Зачарована Десна» та щоденникових записів.

Довженко Олександр Петрович (1894-1956) // Усі письменники і народна творчість : довідник. — К., 2007-2008. — С. 99-105.

Біографія, особливості творчості, короткі відомості про основні твори.

Жулинський М. Олександр Довженко (1894-1956) / М. Жулинський // Слово і доля : навч. посіб. / М. Жулинський. — К., 2002. — С. 430-444.

Критичний огляд творчості О. Довженка. Уривок з кіноповісті «Україна в огні».

Кунов В. Життєва мудрість у творах Олександра Довженка : енцикл. слов. / В. Кунов. — К. : КВІЦ, 2007. — 356 с.: ілюстр. — (Всесвітня серія «Письменники-мислителі»).

У вигляді енциклопедичного словника читачам пропонується відношення письменника-мислителя Олександра Довженка до різноманітних граней нашого життя.

Мірошниченко М. Зоряна доля Довженка / М. Мірошниченко, О. Плитник, О. Сивоконь // Наука і сусп-во. — 2009. — № 9-10. — С. 52-56.

Родовід митця, цікаві сторінки біографії, внесок в українську культуру, спогади побратимів і сучасників.

Нартов В. Олександр Довженко / В. Нартов // Видатні особистості України / В. Нартов. — Х., 2007. — С. 267-272.

Хронологія життя та творчості, автобіографічні відомості, вислови політиків, діячів культури та письменників про О. Довженка.

Оксенич М. Олександр Довженко (1894 - 1956 рр.) / М. Оксенич // 100 великих українців. — К., 2011. — С. 389-392.

Короткий біографічний нарис.

Олександр Довженко (1894-1956) // Усі українські письменники та їхні твори . — Х., 2009. — С. 173-207.

Короткий літопис життя та творчості. Аналіз кіноповістей «Зачарована Десна», «Україна в огні» та «Щоденника». Відгуки критиків про літературну спадщину О. Довженка.

Панасенко Т. Олександр Довженко / Т. Панасенко ; худож.-оформ. Є. Вдовиченко. — К. : Укрвидавполіграфія, 2012. — 120 с.

Життєпис про художника та письменника, вимогливого і невтомного режисера та сценариста, фільми якого стали новим словом у світовій кінематографії.

Сидоренко Т. Жанр листа в епістолярній спадщині Олександра Довженка / Т. Сидоренко, В. Хомич // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2011. — № 9. — С. 22-24.

У статті проаналізовано структурно-композиційні особливості листа як складової епістолярію, охарактеризовано граматику-

стилістичну форму листів, написаних О. Довженком, лексико-тематичну їх наповнюваність.

Степанишин Б. Дивосвіт Олександра Довженка : до 100-річчя від дня народж. : літ.-критич. нарис / Б. Степанишин. — К. : Просвіта, 1994. — 56 с.

Літературознавчий нарис про творчість геніального кіномитця та письменника, нове бачення постаті О. П. Довженка, переслідуваного сталінським режимом.

Троша Н. Олександр Довженко — драматург / Н. Троша // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2012. — № 10. — С. 37-40.

Характеристика драматичного доробку Олександра Довженка, а саме п'єси «Життя в цвіту» та драматичної поеми «Потомки запорожців».

Хархун В. Ревізійна модель війни : «Україна в огні» Олександра Довженка / В. Хархун // Дивослово. — 2011. — № 5. — С. 45-49.

Характеристика творчості О. Довженка воєнного періоду та аналіз кіноповісті «Україна в огні».

Харченко Т. Довженко Александр Петрович / Т. Харченко, О. Очкурова, И. Рудычева // 100 знаменитых людей Украины / Т. Харченко, О. Очкурова, И. Рудычева. — Харьков, 2004. — С. 155-161.

Загальна характеристика життя та творчості.

Хорошевський А. Довженко Александр Петрович (1894-1956) / А. Хорошевський // Проект «Україна»: галерея національних героїв / А. Хорошевський. — Х., 2012. — С. 258-260.

Коротка біографічна довідка.

Червінський В. Олександр Довженко / В. Червінський // Видатні постаті в історії України ХХ ст. : корот. біогр. нариси. — К., 2011. — С. 120-122.

Стисла біографія письменника та режисера.

Шаров І. Довженко Александр Петрович (1894-1956) — письменник, кінорежисер / І. Шаров // 100 видатних імен України / І. Шаров. — К., 1999. — С. 127-131.

Творчий портрет О. Довженка.

Матеріали до вивчення творчості, розробки уроків, сценарії масових заходів

Бойчук Т. Використання джерел під час вивчення біографії Олександра Довженка / Т. Бойчук. // Дивослово. — 2011. — № 10. — С. 17-23.

Методичні рекомендації вчителям української літератури до опрацювання мемуарних, епістолярних та документальних джерел для вивчення життєпису О. Довженка в школі.

Гирич Л. Щоб перевірити знання... : бліц-конкурс на уважного читача / Л. Гирич // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2011. — № 1-2. — С. 108-109.

Літературна вікторина за твором О. Довженка «Зачарована Десна».

Гриневич В. «Я народився і жив для добра і любові» : матеріали до вивч. «Щоденника» О. П. Довженка / В. Гриневич // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2011. — № 9 — С. 17-22.

Висвітлюються питання особистої трагедії О. П. Довженка та особливостей еволюції його світоглядної позиції за матеріалами «Щоденника» 1941-1956 рр.

Друченко Н. Великий і чарівний світ дитинства : (за твором Олександра Довженка «Зачарована Десна») : 6 кл. / Н. Друченко // Укр. мова та л-ра. — 2009. — № 14-15. — С. 14-15.

Розробка уроку для учнів 6 класу, що знайомить з біографією О. Довженка та кіноповістю «Зачарована Десна».

Дятленко Т. «Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно...» : віртуальна екскурсія до джерел неперевершеного таланту О. Довженка : 11 кл. / Т. Дятленко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2008. — № 5. — С. 46-51.

Сценарій літературної подорожі, що розкриває витoki таланту, знайомить з багатогранністю обдарувань, виховує інтерес до неперевершеної постаті Довженка.

Дятленко Т. Специфіка аналізу пейзажів у кіноповісті Олександра Довженка «Зачарована Десна» / Т. Дятленко // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закл. України. — 2010. — № 4. — С. 18-21.

Методичні рекомендації щодо формування вмінь учнів старших класів аналізувати пейзаж у прозових творах на прикладі кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна».

Козлова Ю. О. П. Довженко — видатний український кінорежисер і письменник / Ю. Козлова // Все для вчителя. — 2011. — № 34-36. — С. 167-168.

Розробка уроку за твором «Зачарована Десна».

Літературна вікторина за творчістю Олександра Довженка // Укр. мова та л-ра. — 2012. — № 18. — С. 18.

Ляшенко З. Образ війни в оповіданнях О. Довженка та Г. Белля / З. Ляшенко // Все для вчителя. — 2011. — № 13-14. — С. 52-54.

Розробка уроку з дослідження прийомів та засобів створення образу війни у творах О. Довженка «Воля до життя» та Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...».

Мегела А. Осмислення загальнолюдських цінностей у кіноповісті «Україна в огні»: урок-дослідж. в 11 кл. / А. Мегела // Дивослово. — 2008. — № 10. — С. 32-34.

Розробка уроку з філософського осмислення поняття душі в кіноповісті «Україна в огні».

«Метеор на обрії нашого безрадісного сторіччя»: (життєва і творча драма Олександра Довженка) // Вивчення біографії письменника в школі. — Т., 2007. — С. 63-76.

Розробка нестандартного уроку.

Олександр Довженко : [чайнворд] // Б-чка «Дивослова». — 2011. — № 10. — С. 32.

«Олександр Довженко» : [чайнворд] // Все для вчителя. — 2008. — № 10. — С. 61.

Подранецька Н. Урок української літератури «Я народився і жив для добра і любові»: жит і творч. шлях Олександра Довженка) / Н. Подранецька // Укр. мова і л-ра в шк. — 2007. — № 1. — С. 31-35.

Розробка уроку, що розкриває талановиту, багату натуру митця та ті джерела, що формували його письменницький дар.

Пригоровська Л. Народність Олександра Петровича Довженка / Л. Пригоровська, В. Пригоровський // Шкіл. б-ка. — 2006. — № 10. — С. 33-38.

Вплив усної народної творчості, фольклорного матеріалу на мистецькі здібності і формування світоглядних переконань О. Довженка. Завдання та вікторини за творчістю письменника.

Решодько Л. Експресія думки, образу, деталі в «Зачарованій Десні» О. Довженка і на картинах М. Приймаченко : 11 кл. / Л. Решодько // Дивослово. — 2012. — № 1. — С. 16-19.

Розробка уроку про своєрідність картин художниці Марії Приймаченко і «Зачарованої Десни» Олександра Довженка. Спільне коріння в творчості двох визначних українських митців.

Северин Т. Співець краси природи і людини / Т. Северин // Все для вчителя. — 2007. — № 4. — С. 31-32.

Короткі біографічні відомості, літературні ігри та конкурси за творчістю О. Довженка.

Серба С. «Україна в огні» — твір про трагедію українського народу в роки Другої Світової війни : 11-й кл. / С. Серба // Укр. мова та л-ра. — 2009. — № 38. — С. 16-18.

Розробка уроку, що знайомить з історією написання кіноповісті, розкриває мистецьку та моральну цінність твору.

Тернавська Т. Неповторний світ дитинства: урок з використанням інтерактивних технологій за кіноповістю Олександра Довженка «Зачарована Десна» : 6 кл. / Т. Тернавська // Укр. мова та л-ра. — 2009. — № 38. — С. 13-15.

Фурсова Л. Створення проблемних ситуацій під час вивчення творчості Олександра Довженка / Л. Фурсова // Дивослово. — 2006. — № 4. — С. 11-14.

Проблемно-тематичні підходи до вивчення та аналізу літературних творів на прикладі кіноповістей «Зачарована Десна» та «Україна в огні».

Цінько С. Подорож у світ Олександра Довженка : урок укр. л-ри у 6 кл. : методика л-ри / С. Цінько, О. Ковальова // Укр. мова і л-ра в шк. — 2010. — № 2. — С. 23-26.

Розробка уроку у формі усного журналу, що знайомить з біографією, шануванням пам'яті Довженка на батьківщині письменника в м. Сосниці, розкриває зміст твору «Зачарована Десна».

Черненко В. Правда, обпалена війною : доля народу крізь призму авторського бачення та оцінки Олександра Довженка в кіноповісті «Україна в огні» / В. Черненко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2012. — № 6-7. — С. 37-41.

Розробка уроку-дослідження з історії написання та аналізу твору.

Шамрай Л. Сценарій кіноуроку / Л. Шамрай // Все для вчителя. — 2013. — № 11. — С. 153-154.

Сценарій кіноуроку зі слайдовою презентацією, присвячений Олександру Довженку.

Шевченко Н. Довженкова слава, наче пісня, іде в безсмертя літ ясних / Н. Шевченко // Все для вчителя. — 2011. — № 34-36. — С. 19-22.

Розробка уроку про значення творчості та шанування пам'яті О. Довженка.

Ресурси Інтернет

Безручко О. Невідомі документи ЦДАМЛМ України до біографії Олександра Довженка [Електронний ресурс] / О. Безручко // Архіви України . — 2005. — № 5-6(258). — С. 49-69. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ay_2005_5-6\(258\).pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ay_2005_5-6(258).pdf)

Матеріали з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, серед яких опубліковано лекцію для студентів Московського державного інституту кінематографії (так тоді називався ВДІК) від 18 грудня 1932 року та фрагмент виступу О. П. Довженка на Київській кінофабриці 1936 року.

Безручко О. Нові документи з архіву СБУ: штрихи до портрета Олександра Довженка [Електронний ресурс] / О. Безручко // Архіви України . — 2005. — № 1-3(256). — С. 37-62. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ay_2005_1-3\(256\).pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ay_2005_1-3(256).pdf).

У нарисі представлено розсекречені документи Державного архіву Служби безпеки України, що стосуються життя і творчості Олександра Довженка, зокрема аналіз світогляду і настроїв Довженка, характеристики й деталі біографії найближчого оточення, службові документи, наклепи й рапорти тощо.

Біляцька В. «З чолом Вітчизни білий мій учитель» (художній портрет Олександра Довженка в поезії шістдесятників) [Електронний ресурс] / В. Біляцька, К. Шахова // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна . — 2013. — Вип. 32. — С. 13-24. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_32_4.pdf.

У статті осмислюється трансформація творчого буття, художній образ Олександра Довженка в поезії М. Вінграновського, В. Стуса, І. Калинця, В. Підпалого і В. Діденка.

Громовенко Л. Довженко Олександр [Електронний ресурс] // ЕХ.УА : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.ex.ua/6097742>. — Назва з екрана.

Огляд життя та творчості О. Довженка, перелік художніх творів та фільмів, які можна переглянути на сайті.

Довженко Олександр Петрович (10.09.1894-25.11.1956) [Електронний ресурс] : [життєвий та творчий шлях письменника] //

Гордість України : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://greatest.com.ua/d/dovzhenko_olexandr. — Назва з екрана.

Езерская Б. Трагедия художника [Електронний ресурс] : [характеристика творчості О. Довженка як кінорежисера] // Журнал «Вестник» Online : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.vestnik.com/issues/2002/0529/win/ezersky.htm>. — Назва з екрана.

Олександр Довженко [Електронний ресурс] : [коротка біографія, фільмографія, нагороди та премії] // Українські пісні : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.pisni.org.ua/persons/2143.html>. — Назва з екрана.

Олександр Довженко [Електронний ресурс] : [критичні матеріали про життя та творчість, електронні версії основних творів митця] // Український Центр : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://ukrcenter.com/Література/19221/Олександр-Довженко>. — Назва з екрана.

Олександр Петрович Довженко [Електронний ресурс] : [біографія, мистецька та літературна спадщина, фільмографія, вшанування пам'яті] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Довженко_Олександр_Петрович. — Назва з екрана.

Яворський-Лук'янюк Т. Олександр Довженко і його кіноповісті [Електронний ресурс] : [огляд життя та творчості] // Державне Самоврядування Українців Угорщини : [веб-сайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://arhiv.ukrajinci.hu/arhiv/hromada_61_ua/kultura_ua/dovzsenko.htm. — Назва з екрана.

Відзнаки та нагороди О. Довженка

- 1934 — Приз Міжнародного кінофестивалю у Венеції (Італія)(фільм «Іван»)
- 1935 — Орден Леніна за фільм «Аероград»
- 1939 — присвоєно звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР як режисеру Київської кіностудії
- 1941 — Державна (Сталінська) премія I ступеня (фільм «Щорс»)
- 1949 — Премія праці Міжнародного кінофестивалю у Готвальдові (Україна) (фільм «Мічурін»)
- 1949 — Премія за найкращий фільм Міжнародного кінофестивалю у Маріанських Лазнях (Чехословаччина) (фільм «Мічурін»)
- 1949 — Державна (Сталінська) премія II ступеня (фільм «Мічурін»)
- 1950 — присвоєно звання народного артиста РРФСР за великі заслуги у розвитку радянського кіномистецтва
- 1954 — Орден Трудового Червоного Прапора за плідотворну діяльність у галузі кіномистецтва з нагоди 60-річчя
- 1959 — Перша премія автору сценарію Всесоюзного кінофестивалю (по смертно, фільм «Поєма про море»)
- 1959 — Ленінська премія (по смертно, фільм «Поєма про море»)

Фільмографія О. Довженка

- 1926 — «Вся-реформатор» (співрежисер, сценарист, фільм втрачений)
- 1926 — «Ягідка кохання» (режисер, сценарист)
- 1927 — «Сумка дипкур'єра» (режисер, актор)
- 1928 — «Звенигора» (режисер)
- 1929 — «Арсенал» (режисер, сценарист)
- 1930 — «Земля» (режисер, сценарист)
- 1932 — «Іван» (режисер, сценарист)
- 1935 — «Аероград» (режисер, сценарист)
- 1939 — «Щорс» (режисер, сценарист)
- 1939 — «Буковина, земля українська» (режисер)
- 1940 — «Визволення» (режисер)

- 1943 — «Битва за нашу Радянську Україну» (режисер, у співавторстві з Ю. Солнцевою та Я. Авдеєнко)
1945 — «Перемога на Правобережній Україні» (режисер, у співавторстві з Ю. Солнцевою)
1946 — «Рідна країна» (сценарист, художній керівник)
1948 — «Мічурін» (режисер, сценарист)
1951 — «Прощай, Америко!» (режисер)
1959 — «Поєма про море» (сценарист, фільм незакінчений автором, дознятий Ю. Солнцевою)
1960 — «Повість полум'яних літ» (сценарист, поставлений Ю. Солнцевою)
1965 — «Зачарована Десна» (сценарист, поставлений Ю. Солнцевою)

Кінофільми про О. Довженка

Студія «Київнаукфільм»

- 1964 р. — «Олександр Довженко»
1982 р. — «Олександр Довженко»
1992 р. — «Роздуми після життя»

Студія «Мосфільм»

- 1968 р. — «Золоті ворота»

Студія «Укркінохроніка»

- 1964 р. — «Я належу людству»
1970 р. — «Земля Довженка»
1981 р. — «Люди на всі часи»
1983 р. — «Я, Довженко»
1983 р. — «Наш Довженко»
1984 р. — «Птахи летять наді мною»
1985 р. — «Веління часу»
1987 р. — «З Довженкового саду»
1989 р. — «Я ніби наврочив собі гірку долю»
1992 р. — «Довженко. Щоденник 1941-1945»

Вислови про творчість побратимів по перу

«Олександр Довженко був і є (бо ж невмирущі його творіння) людиною, яка стала окрасою своєї доби, свого народу. Великою радістю було жити і працювати пліч-о-пліч з ним».

Андрій Головка

«Довженко поєднав в собі і художника, і письменника, і кінорежисера, і громадського діяча, бо мистецтво і будівництво нового життя для нього нероздільні: всіма напрямками свого таланту Довженко спрямований до одного — возвеличити людину!.. За людиною Довженко завжди бачить народ, за народом — людство».

Юрій Смолич

«Діти ростуть у сні. А такі, як Довженко, після смерті».

Михайло Коваленко

«Сьогочасна світова культура небагато може назвати митців такого широкого дихання, такої дерзновенної мислі й сміливості шукань, які були притаманні Довженкові. Самою своєю природою він відкривач, експериментатор, утверджувач нового, митець, чії твори, будучи гостро сучасними, водночас були мовби призначені для майбутніх поколінь...»;

«... Навіть у мистецькому середовищі Довженко сприймався як художник унікальний, він ніс на собі карб мислителя. Фільми його заповнювали глядача силою народності, буянням художніх образів, глибиною думки й почуття. В кожному кадрі вражає дерзкість новатора... Художник великої епохи, він мислив масштабами століть і тисячоліть»;

«Мабуть, зустріч із живим Мікеланджело не справила б враження більшого, ніж те, що зосталося після зустрічі з ним, автором «Землі» й «Арсеналу». Великість. Крилатість. Могуття духу. Ось такими, певне, були люди епохи Відродження».

Олесь Гончар

«Отакий він непокірливий, отакий непосидючий, якийсь такий прудкий, що ніколи не ходить повагом... З Олександром Довженком тяжко ходити по вулиці, бо він завжди йде попереду вас».

Остан Вишня

«Творчість Довженка — це передусім він сам. Незмінне враження, яке справляв Олександр Петрович на кожного, хто бачив його вперше, було: яка обдарована людина!»;

«... Його «Зачарована Десна» — це задушевна лірична сповідь, по вінця напоєна любов'ю до рідного краю, до трудового народу, до України з її великим, але скорбним минулим...».

Максим Рильський

«І як це міг народ, якого душили капіталісти, поміщики й царі, такого могутнього народити? І як це міг вічно замріяний лісостеп такого пружного і до звершення діл найтрудніших завжди поспішаючого, гарячого появили...».

Павло Тичина

«Україна в огні» — чесна неприхована правда про перший період війни. Через шевченківську перейнятість автора всенародною трагедією, я, не вагаючись, ставлю її на перше місце з-поміж творів, написаних на цю тему в той час. За широтою охоплення матеріалу, глибиною і правдивістю зображення, за справді-таки шекспірівськими колізіями цей твір... не має собі рівного...».

Олександр Підсуха

«Довженко знайшов те, чого шукав і чого не дала йому ані берлінська наука, ані перо журналіста. Він знайшов полотно, на якому постаті та образи, покладені пензлем, рухаються, живуть, ненавидять і кохають. Його прямування довело його до правдивих шляхів і до живих обривів...».

Юрій Яновський

Видатні люди світу про Довженка

«Слов'янство поки що дало світові в кінематографі одного митця — мислителя і поета — Довженка».

Чарлі Чаплін, актор, кінорежисер, сценарист (США)

«Довженко, уродженець чарівного закутка української землі, промчав метеором на обрії нашого безрадісного сторіччя».

Шарль Форд, кінокритик (Франція)

«Довженко — перший поет кіно».

Левіс Джекоб, кінознавець (США)

«Довженко створив кінематографію суто українську, але в той же час високих вселюдських ідеалів».

Януш Газда, кінокритик, письменник (Польща)

«Земля» — це вилічна й глибока пісня. І мені справді здавалося протягом усього фільму, ніби я чую пісню, спів, щось на зразок симфонічної музики».

Анн Філіп, кінокритик (Франція)

«Довженко — рідкісний приклад палкої відданості митця своїй нації. Його творчість неповторна. Він родоначальник нового не тільки в кіно, а й в літературі. Дякую українському народові за те, що він дав світові такого великого митця»;

«Творчість Довженка підтримує баланс між: людиною — індивідуумом і масою — народом, між: безмежністю простору і безмежністю часу, між: людиною скороминушою і вічною природою».

Бартелемі Амангаль, кінокритик (Франція)

«Це великий режисер і письменник, великий поет 20-го століття».

Матьяж Клопчич, режисер (Югославія)

«Йому мусили відступити перше місце російські кіномитці Ейзенштейн і Пудовкін».

Іван Кошелівець, літературознавець, письменник (Україна)

«Довженко — поет життя вічного».

Артур Найт, режисер, сценарист (США)

«Земля» Довженка — твір генія».

Айвор Монтегю, режисер, сценарист (Англія)

«Арсенал» — фільм високого класу кінематографічної продукції. Це великий фільм».

Анрі Барбюс, письменник (Франція)

«Наприкінці 1956 року похмурого і короткого зимового дня ми були присутні на похоронах митця масштабу Бетховена. Може Моцарта. Це і ми відчуваємо. Мабуть, так вважатимуть люди і в ХХІ або ХХІІ ст. Ясно: ми втратили одного з творців, через праці якого слухатимуть нашу епоху нащадки».

Іраклій Андронніков, письменник, літературознавець, актор (Росія)

«Довженко — єдиний по-справжньому український, народний Митець, який розкрив душу своїм землякам і разом з Гоголем Шевченком спонукав мене полюбити Україну та її народ».

Андрій Тарковський, кінорежисер (Росія)

«Земля» — геніальна. Я знаю багатьох режисерів, операторів і кінодраматургів, яких саме ця картина примусила піти у кінематографію... До таких режисерів належав, зокрема і я... «Земля» відкрила переді мною поетичний світ кінематографії».

Михайло Ромм, кінорежисер, сценарист (Росія)

Краплини Довженкової мислі: афоризми

Найбільший скарб усього людського є сама людина.

Дитинство дивується; молодість обурюється; тільки літа дають нам рівновагу.

Життя — це безупинний і найскладніший процес прагнень, ідей, думок...

Людська душа — це чаша для горя. Коли чаша повна, скільки не лий уже більше не вміститься.

Коли ти дивишся — це ще не значить, що ти бачиш.

Двоє дивляться: один бачить калюжу, другий — зорі.

Ніщо не проходить даром, сатрапство й дурість особливо.

Історія — це свята святих народу, недоторкана для злодійських рук.

Народ не прощає поганих генералів.

Життя таке коротке. Поспішайте творити добро.

Багатство — сила, бідність — слабкість.

Нема ворога лютішого, як колишній друг.

Прийшло до тебе щастя — побажай, щоб зігрівало воно і твого товариша.

Якщо чуєш жарт, шукай у ньому приховану правду.

Тільки велика мета народжує великі характери...

Тільки сміхом можна беззлотно знищити зло.

Любіть землю! Любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті.

Ті держави здатні ставати великими, у яких великими є прості люди.

Художній твір — завжди протест на користь чи проти когось або чогось.

Українська пісня — це бездонна душа українського народу, це його слава.

Людина міряється там, в чому вона досягла висот.

Всяка справа має свою нудьгу.

Історія народів учить нас, що та держава велична, в якій велична мала людина.

Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє.

Велике діло — добре слово. Воно часом дорожче від усього, від усяких ліків, від багатств і потрібне людині, як хліб і мед, як жива вода.

Поетична посвята О. Довженку

Довженків світ...

Краса. Людина. Творчість.
Снага Дніпра і думи Кобзаря.
Де все було правдивим, як пророчість.
Де все було високим, як зоря.
Де все народжувалось і літало,
Щоб обізватись піснею здаля.
Де проростало все і розцвітало,
І в яблуках гойдалася земля.
Довженків світ...
Жага. Шукання. Пристрасть.
Володар там один — всевладний труд.
Де наші ріки — і Десна, і Прип'ять
З-під серця десь початок свій беруть.
Де паморозь і паросль розів'ються,
Де чесне слово — наче суший хліб.
Наснажене громами революцій
Воно карбує громохкий слід.
Довженків світ...
Сучасне і прийдешнє,
Де ми самі — творці і ковалі,
Де молодість квітує, мов черешня,
На всіх екранах неба і землі
Там він живе — у зорянім братерстві
Землі і людства полум'яний син.
Немов солдат стоїть на полі честі
Поет життя.
Творець.
Громадянин».

М. Сингаївський

Олександр Довженкові

Наш чорний хліб — навпіл з грозою
І мідним відблиском пожеж;
Земля не знала супокою
І небо теж, і слово — теж!
Тому й стає митець в дозорі
На рубежах добра і зла
Щоб не паршу, а свіжі зорі
В очах людина пронесла.
Дивись, вдивляйся в Довженка очі
І злами віку на чолі,
Де пролягли думки пророчі
Карбами Духа і землі.

М. Стельмах

***

За Черніговом хмурі дуби,
Придеснянські заплакані луки.
Тут Довженко навек полюбив
Рідну землю за всі її муки.
І по дальніх дорогах пішов
До річок, до держав, до народів,
І росла в його серці любов,
Де б не був і куди б не проходив.
Та настала осіння пора,
Закінчилась його кіноповість,
В ній і пісня, і слава Дніпра,
І митця не захмарена совість.
Він із нею й сьогодні іде
На людські весілля і скорботи.
І звучить його слово святе
У найдальші серця і широти.
Стала глибшою борозна
Ним проорана так не легко.
Та сумує, сумує Десна,
Що її чарівник десь далеко.

К. Журба

***

Був я в Сосниці недавно,
В тому В'юнищі зеленім,
В тій селянській щедрій хаті,
Де Довженко народивсь,
Жив над синьою Десною
Ще й над сивою Десною,
Що її таки Довженко
Зачарованою звав.

М. Рильський

***

Тримайся, Соснице, нова,
Пісенно-величава!
Тебе осяяла жива
Довженка горда слава.
Вона не меркне у літах,
Летить у даль без краю,
Як волелюбний дивний птах,
Чий голос не вмирає.
На наших вулицях прямих
Живе Довженко знову
Як наш сусід, як автор книг
І фільмів пречудових.

В. Косяненко

***

Ой не довго-недовго жив Довженко на світі,
Бачив сонце в зеніті,
Походжав поміж квітів...
Мало жив мій Довженко на світі...
Мало жив твій Довженко на світі...
Мало жив наш Довженко на світі, —
І стали ми бідні дощами у щедрому літі.

В. Бондар

Олександр Довженко в Одесі

Не загинь, мій таланте, не згинь, —
Я прикрилив до тебе, Одесо,
Від усіх зневірянь і гонінь, —
Моїх дум-сподіванок посестро.
Саме тут я відкрив, саме тут:
Як знімаються, дихають фільми!
Вони душу на клаптики рвуть...
Але стрічки такі мені милі.
Звідси видно Десну і Дніпро,
Мого діда і прадіда також.
Відгостритися на хвилях перо
Мої фільми про світ все розкажуть.
Десь у славі гуде Голлівуд,
Я ж в кіно цім — дитина з колиски, —
А у «Землю» по груди ввійду,
І мій фільм ще народам забліска...».

М. Палієнко

***

Не плачте над могилою митця.
Бо сльози — не жива вода для нього.
Митцева запромінена дорога
Не має ні початку, ні кінця.
Митця дорога завше в далеч кличе
Тому він вічно далечню живе.

М. Адаменко

Олександр Довженко

Йому і страшно, і блаженно,
він посивів, як сивий світ,
людинолюбцеві Довженку
запахло мудрістю століть.

Запахло сонце світлим медом
в своїй неторканій державі.
Знов сниться нації легенда
про настальгічний дар євшану.

Йому і страшно, і блаженно,
він посивів, як сивий Бог.
Повз нього мчать віки шалено
в жадобі вічних перемог,
щоб він у візії пророчій
знайшов найлюдяніший фільм:
Сіркові повні помсти очі
і яничар, порубаних навпіл.

І. Калинець

Любов

Як я любив жагу твого життя
І слово справедливості палкої,
Подібне грому кутому! Ти й сам
Весь був наструнчений, немов орган
Земних тяжінь тривоги і шукання,
І вся твоя незраджена любов
Ошпуйним вітром б'є мені у груди
І не дає заснути уночі;
Неначе батько кличе в путь-дорогу,
Немов тополі листям жебоняць,
Неначе чорнобривці за стіною
У пахощах, заткавши синій день,
Снують черлені квіти. То любов
Твоя, єдина до землі й людини,
Стоїть зі мною поруч, біля серця,
Довженкова, гаряча, іскрометна,
Вогнем і цвітом осяйнувши даль!

А. Малишко

Земля

Там, де Псьол
Грайливими потоками
Лагідно торкається землі,
Йшла людина з думами глибокими
В полотняних штанях і брилі.
Йшла босоніж
Навпростець, не стежкою.
У роздолах пахли чебреці,
На сорочці, по канві мережкою -
Сонце гаптувало воронці.
Йшла людина.
Потім зупинилася
І дивилась довго на поля...
От тоді в Довженка й народилася
Знаменита всій землі. «ЗЕМЛЯ».

М. Уманець

Довженко слухає кобзаря Кушнерика

В Ярьських «Землю» знімає Довженко,
І хлібороби артистами теж!
Після «Звенигори» — не одноденки.—
Нелегку працю його простеж.
Клопоту скільки, думок, відваги —
Це ж не якась голлівудська мазня,
Невідворотна творчості спрага:
Мало для кадра єдиного — дня...»

О. Ющенко

Пам'яті О.П. Довженка

Низкий уклін чернігівській землі
І Сосниці над тихою Десною.
Він тут, з душею мрійною, ясною
Родивсь і ріс у цім простім селі.
Він тут ходив на зорі світанкові,
Вдихав життя, духмяний запах трав,
Тут щирим серцем, сповненим любові,
Він чари мови рідної вбирав.
В людських сердечь незаймані глибини
Своїм він серцем глибоко проник —
Співець краси, природи і людини,
Душі людської дивний чарівник.

І. Гончаренко

Інформаційний бібліографічний список
для організаторів дитячого читання
до 120-річчя від дня народження українського
письменника та кінорежисера О. П. Довженка

Незабутній, зачарований Довженків світ

Укладачі:

КРАСНОЖОН Валентина Михайлівна
СИСОЄВА Надія Петрівна
ОЛІЙНИК Вікторія Іванівна

Літературний редактор: Решетняк О. А.
Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 27. 05. 2014 р.
Зам. № 12. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:

НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua

Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс: 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
[mail: library@chl.kiev.ua](mailto:library@chl.kiev.ua)